

Leonardo
Sciascia

Candido
aneb Sen sněný
na Sicílii

Tato kniha vychází s finanční podporou
Ministerstva kultury ČR.

© Leonardo Sciascia Estate
Published by arrangement with The Italian Literary
© RUBATO, 2022
Translation and epilogue © Jiří Pelán, 2022
ISBN 978-80-87705-95-7

I.

*O místě a noci, kde a kdy se narodil Candido Munafò;
a o důvodu, proč dostal jméno Candido.*

Candido Munafò se narodil v rozlehlé a hluboké jeskyni, jež se otevírala na úpatí olivového návrší, a to v noci z 9. na 10. července 1943. Toho léta a zejména té noci nebylo nic snazšího než se narodit v jeskyni nebo ve chlévě: na oné Sicílii, kde stály proti sobě sedmá americká armáda generála Pattona, osmá britská generála Montgomeryho, německá divize *Hermann Goering* a nějaký ten nepatrný či ne zcela patrný italský pluk. A právě této noci, kdy bylo ostrovní nebe hrozivě ozářeno pestrobarevným ohňostrojem a města přeorávaly bomby, se Pattonovy a Montgomeryho armády právě vyloďovaly.

V tom, že se Candido Munafò narodil v jeskyni, se tedy netajila žádná nadpřirozená předzvěst; netajila se ani ve skutečnosti, že tato jeskyně se nacházela na území Serradifalco, Sokolí hory, místa, odkud se dalo vzlétnout křídlem dravce; a ještě méně ve skutečnosti, že po celou onu noc se nebe rozsvěcovalo hned rudě planoucímí, hned zářivě bělostnými raketami a drnčelo mohutným kovovým cvrkotem, jako by tím kovem byla sama noční klenba,

a ne letadla, která ji křížovala a jejichž neviditelná dráha končila hrozny více či méně vzdálených explozí. Symbolické – to jest předurčené událostmi, jež se toho večera na Sicílii a v Itálii odehrávaly – bylo však jméno, které mu dali; symbolické a také osudové. Kdyby se narodil o dva-
náct hodin dříve, ve městě, které dosud nebylo bombardováno, dostal by jméno Bruno: jméno Mussoliniho syna, který zahynul jako letec a žil v srdcích všech oněch Italů, jako byli advokát Munafò a jeho žena, Maria Grazia Munafová, rozená Cressiová, dcera generála fašistické milice Artura Cressiho, hrdiny jak etiopské, tak španělské války a v menší míře – jelikož ho nyní trápilo revma – také války, jež právě probíhala. Protože se však narodil po prvním a strašlivém bombardování města, v němž rodiče bydleli, vybrali mu jméno Candido. Přišel na ně otec, téměř surreálně; a paní Maria Grazia je přijala – z důvodů ne zcela noblesních: jako jméno, jež bylo natolik vzdálené původnímu Brunovi, že někdejší nápad dokonale vyretušovalo. To jméno bylo jako bílý papír, na nějž je po pádu fašismu třeba začít psát nový život. O tom, že existuje kniha, která nese to jméno v titulu a vypráví o osobě procházející potýčkami mezi Avary a Bulhary, jezuity a španělským královstvím, neměl advokát Francesco Maria Munafò nejmenší tušení; stejně jako nevěděl o tom, že existoval nějaký François Marie Arouet, který tu osobu stvořil. Nejmenší tušení neměla ani paní, která pár knížek přečetla; na rozdíl od manžela, který nikdy nepřečetl žádnou, kromě těch, které mu vložila do ruky škola nebo profese. Že oba prošli gym-

náziem, lyceem a univerzitou, aniž kdy slyšeli o Voltairovi a o Candidovi, nás nemusí udivovat: takové věci se dějí dodnes.

V myslí advokáta Munafa explodovalo jméno Candido, sotvaže ustaly exploze onoho prvního a strašlivého bombardování města, ve kterém bydlel. Nacházel se poblíž nádraží, když to ve čtyři odpoledne zčistajasna začalo. Téměř utíkal, aby nezmeškal vlak do Palerma, kde měl nazítří u porotního soudu prokázat nevinu jednoho vraha. A tu náhle jako by se ocitl uvnitř korunky, již dělaly příšerné, téměř koncentrické výbuchy okvětní lístky. Mrskl sebou nebo byl sražen na zem a aktovku se soudními spisy si přitiskl k hrudi. Po deseti minutách – neboť tak dlouho, jak se pak dozvěděl, bombardování trvalo – se zvedl do ohromného, vylekaného ticha: ticha, z něhož přšel prach, nadmíru hustý a nekonečný prach. Ale nejdřív tápal jako slepý: teprve pláč, teprve slzy mu otevřely oči, aby pršící prach spatřil. Když po celých staletích začal ten prach řídnout, advokát uviděl, že cesta už tu není, že tu není ani nádraží a že tu není ani město. Vystoupil z korunky a sjel do obrovského příkopu, který tu byl kolem dokola. Pak se z něho s námahou znovu vyškrábal. A stanul tváří v tvář groteskní sádrové soše. Živé a jakoby právě vsazené do důlků byly jen oči – kruté vyrvané živému člověku a přenesené na tu sochu. Chvilku to trvalo, než se – téměř na hranici šilenství – poznal podle aktovky, již dosud tiskl k hrudi: v zrcadle, jež, téměř neporušené, přiletělo z jednoho z oněch domů, které už tu nebyly. Tu zabreptal a opakoval, znovu

opakoval slovo „candido“, bílý. A tak se v něm znovu srazilo vědomí toho, kdo je, odkud je, co se stalo: skrze to slovo. Bílý, bílý: bělost, již se cítil inkrustován, pocit, že se znovu narodil, který se vyřinul kdesi uvnitř. A zatímco stále opakoval to slovo, vytrhl se z toho hloubavého a hloupého pozorování sebe sama v zaprášeném zrcadle, neboť jej náhle bodla úzkost, drásavá jako rána, které si předtím nevšiml: co je se ženou, co je s dítětem, které se mělo co chvíli narodit, co je s jeho domem? Jenže nevěděl, kde má svůj dům hledat: a krokem, jaký nejspíš dělá sádrová socha, mířil hned na jednu a hned na druhou stranu. A už se začínaly ozývat steny, volání o pomoc.

Bloudil a netušil, jakým směrem se vydat, až se z trosk vynořila vojenská hlídka v čele s mladičkým důstojníkem. Když se vojáci ocitli tváří v tvář té sádrové soše, nervózně se zasmáli. Důstojník se ho zeptal, kam má namířeno a co hledá. Advokát řekl jméno ulice, ve které bydlel, a své vlastní jméno. Důstojník vytáhl z brašny, která mu visela přes rameno, plán města, zorientoval ho k dýmajícím zbytkům nádraží a ukázal mu směr, kterým se má dát ke svému domu; a popřál mu, aby ho našel. „Děkuju,“ řekl advokát; a vyrazil mezi rozvalinami.

Po několika hodinách svůj dům objevil. Byl nedotčený, jen všechny dveře a okna byly dokořán a téměř vyvrácené. Jeho žena a služka, celé vyjevené, opřené o roh, drmolily modlitby. Pár jich přeříkal i advokát. Pak naplnili dva kufrы prádlem, vzali šperky, peníze a spořitelní knížky a vstoupili do lidské řeky, která se valila k venkovu.

Měli hned štěstí. Na kraji města stála, ukryta za stromy, kolona vojenských nákladáků. Celá ta prchající masa zuřivě naskákala nahoru. Kapitánovi, který vojákům rozkázal, aby je sehnali dolů, začali hrozit – zvláště ženy –, že mu vyškrábou oči a rozsekají ho na nudle. Kapitán zvážil situaci: jeho vojáků bylo málo, zatímco zdivočelých žen byla velká přesila. Dal rozkaz k odjezdu. – „A kam jedeme?“ ptali se vojáci. „Kam vede cesta,“ odpověděl sbor žen. Vzhledem k okolnostem to byla docela rozumná odpověď. Nákladáky se rozjely. Urazily dvacet kilometrů, když se objevila ona strašlivá americká letadla s dvojitým ocasem. V soumraku zářila, a bylo by krásné pozorovat je, jak klesají, jako by chtěla přistát. Až na to, že spustila střelbu z kulometů. Z nákladáků, které se zastavily, vyběhly do polí roje hrůzou křičících lidí.

Když ostřelování skončilo a letadla zmizela, nákladáky byly všechny v plamenech. A byli tu tři nebo čtyři mrtví, o které se nikdo nestaral. Tady, na venkově, v jeskyni, kterou pak objevili, se čtyři hodiny po náletu narodil Candido Munafò.

II.

Jak začal advokát Munafò pochybovat, zda je Candidovým otcem; a o malérech, jež z toho pošly.

Poté co Candida přivedla na svět před stovkou žen, které v jeskyni vytvářely čínorodý zmatek (situace, jež jednomu kolegovi advokáta Munafa připomněla okolnosti, za nichž Normanka Konstancie na náměstí v Jesi porodila císaře Bedřicha, ve stanu a obklopena četnými ženami), se podle advokátova soudu paní Maria Grazia Munafová, rozená Cressiová, proměnila v *jinou ženskou*. Podle mínění přátel zkrásněla. Podle mínění žen – a jejich názor se blížil názoru manžela – jí ztvrdly rysy a zatvrdila se, i pokud šlo o city, byla nedůtklivější a nepřijemnější, její řeči byly jedovatější, a co říkali druzí, jí šlo jedním uchem tam a druhým ven. Takže už před Vánocemi měla paní kolem sebe více přátel než přítelkyň: což bylo pro advokáta Munafa dost zjevně důvodem znepokojení a špatné nálady.

Ale paní Munafové v té chvíli nikterak nepřicházelo na mysl – jakkoli *jiná* se tělesně cítila, rozkošně předoucí choutkami jako zlatavý a med ronící bzučící plást –, že by si z těch přátel mohla vybrat jednoho k oněm kradmým láskám, jaké si dopřávaly mnohé z jejich dnešních či bývalých

přítelkyní. Muži ji zajímali více než ženy z velice jednoduchého důvodu: protože muži dělali politiku a ona muže, kteří dělají politiku, v té chvíli potřebovala. Její otec generál Arturo Cressi se počinaje nocí, kdy se narodil Candido, pokládá – a přál si, aby byl pokládán – za mrtvého. Měl prostě nahnáno: ale dcera, která ho zbožňovala, se domnívala, že se pokládá za mrtvého – a chtěl, aby za takového byl pokládán –, protože mrtva byla vlast, mrtev byl fašismus – poté co Mussolini skončil jako vězeň v německých rukou. Dala se proto do díla, aby vrátila – jak říkala – životní jiskru do toho oka (měl vsutku jen jedno: o druhém se dost dobře nevědělo, v jaké heroické akci o ně přišel), pohaslého generálovým strachem, ale podle ní zklamáním a pohrdáním. A zvolila správnou cestu: tu, kterou by, kdyby se tolik nebál, zvolil sám generál.

Generálův nejbezprostřednější strach byla obava, že ho Američané deportují do severní Afriky: jak to udělali se všemi, kdo byli označeni za nebezpečné fašisty. Maria Grazia okamžitě našla způsob, jak této možné nehodě zabránit. A je třeba říci: díky Candidovi. Bylo to poprvé a jedinkrát, co byl Candido rodině k něčemu dobrý. Poněvadž se jeho matka rozhodla, že ho nebude kojit, tak jak to praktikovaly v této době skoro všechny matky, zkusila mu nejdříve dávat oslí mléko, považované všemi, kdo ho nikdy neochutnali, za lehoučké a vynikající. Candido je odmítal. Vyzkoušeli to tedy s rozředěným kozím mlékem: ale přinutit ho, aby je spolkl, bylo nad lidské síly, a když už je spolkl, nedalo se předejít tomu, aby je nevyblinkal. Krávy už na venkově

nebyly. Advokát Munafò byl tedy donucen zpronevěřit se vlastenecké důstojnosti, kterou si tváří v tvář vítěznému nepříteli hodlal uchovat. Šel za americkým kapitánem, který ve městě velel všemu a všem, a přdestřel mu úděl hladového dítěte, který zvláště za noci doléhal na úpěnlivě sténajícího Candida; a úděl paní Marie Grazie a také svůj, dvou úzkostných rodičů, kteří kvůli tomu nespali. Kapitána to dojalo: poslal mu mléko v prášku, kondenzované mléko, cukr, kávu, ovesné vločky, cereální piškoty a maso v konzervě. Úžasná nadílka, i pro dům s dobře zásobenou spíží, jako byla ta Munafových.

Advokát za kapitánem zašel znovu, aby mu poděkoval. A tentokrát ho kapitán, možná že toho měl méně na práci, u sebe zdržel, aby s ním mohl promluvit mezi čtyřma očima. Byl pořád ještě profesorem, jakým býval – profesorem italské literatury na jedné univerzitě –, a ne kapitánem s téměř neomezenými pravomocemi a jejich trochu vrtošivým uplatňováním, jak se všem ve městě jevil. A mluvil o své matce, ukázal advokátovi její barevnou fotografii. Jeho matka byla Sicilanka; z nedaleké vesnice, patnáct kilometrů odtud. Ale nevzpomínala si, že by v té vesnici měla příbuzné. Advokát se je podle příjmení pokusí najít: dobře tu vesnici zná. Takto spolu příjemně hovořili několik hodin. Když se advokát vrátil domů, oznámil své ženě – jako záhlaví vyprávění o svém rozhovoru s kapitánem – hlubokou pravdu, jež mu z toho rozhovoru vyplynula. „Svět je opravdu malý,“ řekl. Toto mínění určitě nesdíleli vojáci, kteří v té chvíli umírali tisíce kilometrů od svého kraje,

paní Munafová je však okamžitě přijala za své. A chtěla ten svět ještě o něco zmenšit, a proto pozvala kapitána Johna H. Dykese na oběd. H. byla iniciála jména Hamlet, a toto zjištění Marii Grazii natolik okouzlo, že nakonec, když se dostatečně sblížili, kapitánovi říkala prostě Amleto. Kapitánovi se to ohromně líbilo, protože – prohlásil – tak mu říkala jeho matka.

Ještě předtím, než se kapitán John H. Dykes stal v rodině Munafových Amletem, generál se probudil k životu. Přesněji řečeno, stalo se to, když kapitán přišel na oběd do domu jeho dcery podruhé. Potřetí už za stolem zasedl i on. Generálova fašistická minulost, již před kapitánem neztajili, kapitána naladila příznivě. Jeho matka mu vždycky říkala, že díky fašismu získali Italové v cizině trochu úcty.

Když byla zahrnuta noční můra deportace, Maria Grazia zapracovala na vrácení svého otce do politiky, kterou sice Američané fašistům zakázali, ale která začala znovu ožít. Generál měl jistou slabost pro komunisty. Připamatoval si maximu, kterou mu jednou, kolem roku třicet, svěřil Mussolini. – „Drahý Arturo,“ řekl mu duce; a když generál maximu tradoval, vkládal do „Drahý Arturo“ bezbřehou důvěrnost; „drahý Arturo, jestli fašismus padne, zbývá jen komunismus...“ A pak, mezi návštěvníky domu Munafových byl i advokát Paolo di Sales, baron, který byl generálovým pobočníkem za španělské války a napsal o ní celou knihu (*Květ spanilé Carmen a liktorské pruty*) a o kterém se nyní říkalo, že je *in pectore* místním tajemníkem komunistické strany. Avšak Maria Grazia nepřipouštěla,

aby se za Amletovy přítomnosti v domě projevovaly sympatie ke komunismu. Buď křesťanská demokracie, nebo liberální strana: bylo nutné a vhodné, aby si generál vybral mezi těmi dvěma. Generál přemohl odpor ke kněžím tím, že si vzpomněl, že ve Španělsku bojoval za Kristovu víru: a zvolil křesťanskou demokracii.

A zatímco Maria Grazia budovala nový politický osud svého otce, Candido se díky zázračným americkým ži-
vinám měl k světu, růžovoučký a plavovlasý, zcela jiný než v prvních dnech života, kdy se zdál tmavý. Stále více se podobal Johnu H. Dykesovi – Amletovi (ale advokát Munafò mu s nerudnou tvrdošijností nadále říkal Ggi-
onn). Tato stále zjevnější podobnost a důvěrnost, srdeč-
nost, které se ustavily mezi Marií Grazií a Amletem, roz-
ložily advokáta Munafa do té míry, že v něm temně, jako hlíza, začala růst myšlenka – ale nedalo se tomu říkat myšlenka –, podezření – ale nedalo se tomu říkat pode-
zření –, pocit, kterému se nedalo říkat pocit. Ve chvílích, kdy se jej pokoušel rozluštit, musel se smát, pošklebovat sobě samému, a nadával si do bláznů. Ale hlíza tu byla a rostla. Šlo o toto: že Candidovým otcem je John H. Dy-
kes, nebo že v každém případě on, Francesco Maria Mu-
nafò, Candidovým otcem není. Bylo to holé bláznovství: a nejenom proto, že v době, kdy byl Candido počat, se profesor John H. Dykes nacházel v Montaně na Helenské koleji; ale také proto, že se Maria Grazia nikdy nemilovala (o lásce promluvíme později) s jiným mužem než se svým manželem advokátem.

Pošly z toho nikdy nekončící hádky, jež advokát, nechtěje přiznat ani sobě samému jejich temnou příčinu, zakládal na těch nejmalichernějších záminkách. A třebaže zdání bylo vždycky zachováno – před Amletem, před ostatními přáteli i před generálem –, v Munafově domě bylo po klidu. Maria Grazia nazývala svého manžela „pacholkem“ a „mafianem“, a narážela tím na jeho nikterak vzdálený selský původ a ne zrovna křišťálově čisté profesionální aktivity; advokát paríroval tím, že jí říkal „koketa“; a po každé ho stálo hodně duševní námahy, křečovitý dohled nad vlastními nervy, když musel zaměnit slovem „koketa“ slovo „děvka“, které se mu dralo na rty.

III.

O Amletově odjezdu a návratu; a o tom, co zaslouženě postihlo advokáta Munafa a nezaslouženě Candida.

John H. Dykes odejel hned po vánočních svátcích, jež v domě Munafových byly díky přispění amerického proviantu mimořádně dobře zásobeny jídlem a nápoji.

Po Amletově odjezdu advokát opět našel relativní klid. Jen pohled na Candida, který se Amletovi podobal víc a víc, ho přiváděl do varu; a jednou, když Maria Grazia s absolutní nevinností – ve chvíli, kdy toužila po míru, a ne po válce – řekla: „Ale všiml sis, jak se podobá Amletovi?“, advokát pocítil, jak ho nadzvedlo křídlo šílenství, tedy přesněji, jak ho přimělo zvednout a zběsile k sobě přitáhnout cíp ubrusu, na němž byly prostřeny k večeři talíře, skleničky a příbory. Ten náhlý, zuřivý skutek, třesk, skandál střepů, vína a omáček na podlaze naplnily Marii Grazii na okamžik němou hrůzou. Pak přišla záplava slov a slzí. Advokát, který nemohl a ani nechtěl vysvětlit důvody svého gesta, a na druhé straně cítil, stále ještě temně, že měl právo to udělat, a tedy také právo se neomluvit, ujel na dva dny na venkov. Když se vrátil, žena jako by se obrnila mlčením. Naopak služka byla vůči ad-

vokátovi nezdvořilá a popudlivá: vždy věrná spojenkyně své paní.

Vysvětlením tohoto neproniknutelného mlčení byla skutečnost, že Maria Grazia se už rozhodla opustit toho muže, jež nikdy nemilovala – teď si to uvědomovala a viděla, že právem – a jenž, jak se zdálo, byl obětí šílenství, které se mu dříve dařilo skrývat a které nyní, když ztratil zábrany, dával s rozkoší najevo. Mučil ji. A těšilo ho to.

Marii Grazii bylo čtyřiadvacet a měla velkou chuť být milována, milovat, bavit se, vidět svět. Zamyslela se nad svou láskou ke Candidovi: moc jí nebylo, třebaže se podobal Amletovi. Kdyby dítě opustila, žádný z přátel a známých by jí to neodpustil; ona však nacházela dostatečné důvody, proč si to nevyčítat. Trauma, kterým prošla v den, kdy se Candido narodil, to, jak se narodil, bylo podprahově nápomocno, aby rezignaci neprožívala příliš dramaticky, aby ji rozchod příliš nebolel. Spíše musela myslet na generála: aby opuštění toho, co kodex nazýval „manželský svazek“, neuškodilo kariéře, již generál, jak to vypadalo, ve straně katolíků nastoupil. Je třeba dělat věci jaksepatří a stranou katolíků, kněží, Církve svaté si rozumně posloužit. I kdyby byl v Itálii rozvod, Maria Grazia by v každém případě dala přednost tomu, osvobodit se od manžela řízením papežského tribunálu, byť jakkoli dlouhým a ponižujícím. Ponižujícím vším, co by musela – ať už by to byla lež, nebo pravda – říkat a nechat říkat o svém těle. A v tomto případě (takovou linku by zvolili specializovaní advokáti a preláti nanejvýš kovaní v tomto oboru), že ona, sotva se jí man-

žel dotkl, ztuhla a pak omdlela: takže manžel uspokojoval svůj chtíč jakoby na mrtvole, pokud ho po prvních pokusech nepřešla chuť a nezatroubil na ústup. Z čehož se mezitím stala naprostá pravda; co se týče Munafa, v objektivní shodě s oním zoufalstvím, jež ho pošetile zaplavilo a jež nyní už nikoli abstraktně, ale fakticky narůstalo a zaslepovalo ho zuřivostí. Advokát se zdržoval skoro nepřestajně na venkově; a Maria Grazia, tím svobodnější, snovala spolu s advokáty a preláty a vždy v doprovodu generála proces zrušení manželství.

Za advokátovy nepřítomnosti se vrátil na čtrnáctidenní dovolenou Amleto. Přišel jako manžel, jako skutečný manžel, jako pravý manžel. Třebaže mezi ním a Marií Grazií nedošlo k tělesnému kontaktu, který by šel za hranice stisku ruky (přičemž nejdelší a nejrozechvělejší byl ten na rozloučenou), ani ke srozumění, které by šlo za něžně usměvavé či melancholicky důvěrné pohledy, když Amleto znovu vkročil do domu Munafových, objali se, políbili se na tváře a pak, po chvilce zářivých rozpaků, dlouze na ústa. Jako ve filmu, pomyslela si Maria Grazia: v americkém filmu. A všechno se odehrálo tak prostě, tak přirozeně, že svléknout se, ulehnout na lože, milovat se bylo v řádu věcí, v řádu bytí, v řádu živoucího. A tak poprvé v životě poznala Maria Grazia lásku. Velkou radost měla i služebná, i když jinou než její paní: pro služebnou – Concetta se jmenovala – radost spočívala zásadně ve skutečnosti, že konečně a pragmaticky mohla advokáta Munafa alespoň v duchu kdykoli nazvat *paroháčem*.

Ve vedlejším pokoji sledoval Candido let andělíčků a růží, namalovaný na stropě. Ten strop byl jeho vesmírem. Bylo to moc klidné dítě.

IV.

O osamělosti advokáta Munafa a osamělosti Candidově.

Proces zrušení manželství byl, jak se tušilo, dlouhý. Výsledek byl jistý, to jest že ke zrušení dojde, ale lhůty k pečlivému posouzení tak choulostivé a delikátní záležitosti se nutně musely protáhnout. Advokát Munafò neprotestoval: je holá pravda, že ho Maria Grazia nikdy nemilovala (a to do té míry, ale to si jen myslel a neříkal to nahlas, že přivedla na svět syna, který se podobal tomu, koho pak potkala a koho milovala), je holá pravda, že při jeho laskání tuhla, oči dostávaly skelný lesk, byla jako bez života. Takže proces přes nevyhnutelnou zdlouhavost nezadržitelně postupoval.

Maria Grazia se mezitím přestěhovala, nejprve do otcova domu, pak do jiného města, kde byla údajně ubytována v klášteře. Ve skutečnosti putovala z jednoho města do druhého: podle toho, kam přeložili Amleta; ale skrytě, aby neuškodila vyznění procesu a z úcty k tomu, kdo v očích zákona byl stále ještě jejím chotěm. Z úcty, již si zasloužil svým chováním vůči papežskému tribunálu: korektním a loajálním. I on se teď těšil, že se osvobodí od manžel-

ských pout: třebaže nepomýšlel na to, že se ožení znovu, ba třebaže se v něm zrodila jakási mizogynie. Usmívala se na něho samota, samota zpečetěná ortelem církevního tribunálu a na základě zjištění skutkové podstaty (formule „zjištění skutkové podstaty“, kterou měl profesně vždycky v oblibě, měla pro něho nyní příchut' svobody) i soudním dvorem italského státu. Byla tu jediná komplikace: a tou komplikací byl Candido. Oba, manžel i manželka, se cítili vázáni – a stejně vázány je viděla i společnost, ve které žili příbuzní, přátelé, kněží a advokáti – příšernou lží: museli předstírat, jeden proti druhému, že ho chtějí a že nejsou ochotni postoupit ho ona jemu a on jí.

Kdyby tu byl král Šalamoun, aby rozhodl, zda má být Candido svěřen otci nebo matce, ubohé dítě by možná bylo rozpůleno: s takovou paličatostí otec i matka dávali najevo, že ho chtějí pro sebe. Naštěstí pro Candida jsme v okamžiku, kdy se mělo rozhodnout, byli v listopadu 1945; a v otázce měli své slovo dobromyslný soudce italského království, advokáti, kněží, sbor příbuzných a přátel. A pak: rozhodnutí, tak nesnadné, už padlo ve chvíli, kdy Maria Grazia uvedla v činnost soudní mechanismy: Candido měl připadnout otci, a to ze zásadního důvodu – všemi, dokonce i ženami, jakožto důvod uznaného –, že si žena, která by si troufla nerezignovat a nezůstat až do smrti s manželem, jež nemilovala a jenž nemiloval ji, zaslouží spravedlivý trest. A co by bylo lepší než toto: navždy ji připravit o syna. Že se ve skutečnosti věci měly právě opačně – příklepnutí Candida bylo trestem pro manžela a jeho nepři-

klepnutí svobodou navíc pro Marii Grazii –, nepadalo na váhu: důležité bylo potvrdit pravidlo a nerušit zdání.

Advokát Munafò, poslušen pravidla i zdání, dal najevo mstivou radost a mstivé uspokojení, že vyhrál partii a Candido mu zůstane; a Maria Grazia byla bolestně pokořena, neboť prohrála. Skutečným poraženým byl však advokát: byl přinucen podržet si syna, ježž nemiloval, kterého nedokázal vnímat jako svého syna a kterému, hanba mluvit, ve své tajné zuřivosti neříkal Candido, ale *gringo*.

Candido, stále růžovější, stále blondatější, klidný a usměvavý, necítil ve svém trnovém hnízdě nejmenší bodnutí. Jak se zdálo, mohl se bez matky a bez otce šťastně obejít. Pokud jde o životně nejdůležitější a bezprostřední potřeby, nemohl se obejít bez Concetty, na niž byla delegována mateřská láska a pohrdání advokátem Munafem; ale ani vůči Concettě nejevil příchyllost, jež by šla za hranice užitečnosti jídla, pití a dalších potřeb a zábavnosti hry na schovávanou, kterou s ním Concetta někdy hrála. Hry, která, upřímně řečeno, Candida bavila nanejvýš deset minut; pak ho omrzela a on se vracel ke svým vlastním hrám: samotářským, tajným. A ty spočívaly – můžeme se je pokusit definovat jen aproximativně – v čemsi na způsob křížovek, které dokázal sestavovat z věcí. Tak jako dospělí luští křížovky, Candido luštil překřížené věci. Šlo i o slova, a téměř vždy o první či poslední slabiku slov: ale především to byly věci, jejich umístění, jejich použití, obrys, barva, váha, konzistence, co rozvíjelo hru a poskytovalo rozkošnou nesnadnost, slastný hazard hry.

Nejvyšší pochvala, již Concetta Candidovi udílela, byla: „Kam člověk to dítě postaví, tam ho najde.“ Uměl vyjít s ostatními dětmi, pokud nebyly divoké, a uměl být sám, celé hodiny čekat na místech, kde ho Concetta zanechala. Byl přirozeně laskavý; ale dá-li se to říci o dítěti, byla to velmi formální laskavost. Jedním slovem: stačil si sám. Podle Concetty – která sama za sebe byla hrozně nervózní – to bylo dítě, které nemělo nervy. „Člověk by neřekl,“ říkala, „že se narodil v tu pekelnou noc.“ A taky si myslela, že kvůli té pekelné noci se narodil ne-li zrovna hloupý, aspoň trochu opožděný, maličko přitroublý. Ale když si tohle pomyslela, milovala ho ještě víc a říkala mu *moje radosti, můj ježíšku, můj synáčku*. Candido odpovídal na ty výlevy laskavým úsměvem, který se měnil ve shovívavý v okamžiku, kdy ho Concetta zuřivě pusinkovala. Být pusinkován se mu nelíbilo: ale toleroval to. Toleroval i polibky svého dědečka generála, které mu byly trochu nepříjemné kvůli generálově bradce; což byla jediná věc, kterou si starý hrdina fašistických válek, z něhož se stal křesťanský demokrat, republikán a samozřejmě antifašista, podržel.

Když mu všechna ta lopota s politikou ponechala trochu času, generál šel Candida navštívit nebo přikázal, aby mu ho Concetta přivedla domů. Přes sezamové sušenky a rozinky, které měl rád, se Candido v domě svého dědečka velice nudil. A po dni, kdy generál vybral jednu z mnoha pušek, které mu visely na stěně, a v zahradě mu ukázal, jak se nabíjí a jak se z ní střílí, pokaždé, když mu Concetta oznámila: „Teď pů-

jdeme za tvým dědečkem generálem,“ Candido pevně od-
tušil: „Ne,“ a když Concetta naléhala, oči se mu zarosily sl-
zami. Což stačilo, aby couvla. „Ne, radosti moje, nepůjdeme
tam; když tam nechceš, nepůjdeme.“ A ptala se sama sebe:
„Co mu ten dědek udělal?“ neboť jakýkoli Candidův odpor,
jakkoli bezdůvodný nebo nerozluštitelný, pokládala za na-
prsto oprávněný a brala ho za svůj.

Jednou, když se generál dožadoval Candidových ná-
vštěv, které mu začaly chybět, Concetta musela přiznat,
že rozhodnutí nechodit bylo Candidovo a že bylo neodvo-
latelné. „Ale proč?“ zeptal se generál. „Co já vím? Vy byste
to měl vědět,“ odpověděla Concetta. Ta odpověď generála
rozběsnila, ale když se uklidnil a vzpomněl si na poslední
den, kdy mu byl Candido přiveden a kdy mu ukazoval, jak
střílí puška, vyslovil nad Candidem pohrdavý soud: „Je to
srab.“

V.

Jak Candido téměř úplně osiřel; a o hrozícím nebezpečí, že se postěhuje do Heleny v Montaně.

Když bylo Candidovi pět, věděl o advokátu Munafovi skoro vše; zatímco advokát nevěděl o Candidovi nic a ani o to nestál. Jídlo, hygiena ani hračky dítěti nechyběly. Co jiného se mohlo žádat po otci, který se přirovnával – na základě domněnky, již snášel ne-li svatě, tedy důstojně – k Josefu, synu Jakubově, jehož žena z moci Ducha svatého počala tak jako Maria Grazia z moci Ducha amerického? Nebylo v nejmenším zapotřebí ho napomínat; a advokát si někdy nerudně říkal: kéž by bylo! Ani pobízet a nutit ho k jídlu: dítě jedlo vždycky s velkou chutí, ba s rozváznou hltavostí. Nikdy nevyšlo najevo, že by se mu měla zakázat nějaká nebezpečná hra: Candido takové hry neměl rád. Nebylo třeba ho přemlouvat, aby spal v čase, kdy měl spát; nikdy se nestalo, aby Candido ve stanovených hodinách spánek odmítal a protestoval; usínal, jakmile položil hlavu na polštář; a spal podle Concettiných slov „jako andílek“.

Candido tedy o svém otci věděl skoro všechno; to znamená kromě myšlenek všechno, co se týkalo jeho povolání, výnosu z advokacie i pozemků, vztahů s klienty, kolegy,

soudci, pachtýři, nádeníky. Věděl o tom tak, jako magnetofony prezidenta Nixona věděly všechno, co prezident Nixon říkal. Až na to, že Nixon byl o magnetofonech informován, a advokát Munafò o nastražených uších Candidových nic netušil: což je vzhledem k neštěstí, do něhož se oba řítili, dostatečný rozdíl, aby se dalo říci, že Munafò byl méně hloupý než Nixon.

Candido si navykl schovávat se do pracovny svého otce: každé odpoledne v hodině nešpor, když se v té místnosti, zařízené těžkým tmavým nábytkem, tmavými koženými fotely, tmavými damaškovými závěsy, světlo, které bylo ve všech ostatních částech domu prudké a ostré, měnilo v cosi měkkého, mlžnatého, ospalého. Candido zalézal za velký divan, lehal si na tlustý koberec, který pokrýval téměř celou podlahu, a s neutuchající pozorností zkoumal nástropní malby; a občas se mu přiházelo, že když upřeně hleděl hned na jednu, hned na druhou nahou ženu, jež nad ním přelétávaly, cítil, jak se na něho snáší spánek jako jeden z těch modravých závojų, jimiž ženy mávaly či jež nadouval vánek, a on rozkošnický usínal. Stropy pokojů byly jeho knihy na čtení: od andílků a růží se pročetl k nahým ženám a závojųm.

Když se stalo, že takto usnul v oné lehkosti a něze závoje, jež mu shůry milostně seslala jedna z žen, a skoro vždycky ta, kterou měl nejraději, procítil ve chvíli, kdy vcházel jeho otec, otevíral okna a sedal si za stůl. On však setrval v nehybnosti a v mlčení a čekal, až začnou chodit návštěvy. Když se pak nudil, odplazil se po břiše, chráněn

nábytkem před otcovým pohledem, a překonal jedny ze tří dveří pracovny, jimiž nikdy nikdo nevcházel a ani z nich nevycházel a jež byly stejně jako ostatní skryty za těžkými závěsy. Nudil se však jen málokdy; ten druh neviditelného divadla se mu líbil: dialog, rozdílná síla či tón hlasů, dramatický nebo prosebný nebo naléhavý tón, který v nich rezonoval, sicilština venkovců, otcova italština. A v tomto tajném naslouchání nebyla, rozumí se, ani špetka zlomyslnosti: jeho mlčenlivá přítomnost, jeho odchod po břiše byly jen triky hry, kterou hrál sám se sebou.

Tato estetická hra – nebo o stupínek níže: smyslová – jen vzácně v Candidovi probouzela zájem o fakta, která vyplouvala na povrch; i proto, že ta fakta byla přednášena špatně, nesouvisle; a i když ta fakta byla vyložena protagonisty nebo jejich příbuznými velmi dobře a i když byla jasně shrnuta jeho otcem, zůstávala téměř vždy pro Candida nadmíru temná: naštěstí pro advokáta Munafa a jeho klienty. Šťěstí, které ale nemohlo dlouho vydržet; a taky nevydrželo.

Jednou odpoledne Candido vyslechl přiznání k vraždě. O té vraždě slyšel od Concetty: s úděsem, s odporem. Pak slyšel o té vraždě mluvit spolužáky, a zejména syna velitele karabiniérů, velmi pyšného na skutečnost, že jeho otec zatkl vraha. V pracovně svého otce se však onoho odpoledne dozvěděl, že velitel nezatkl vraha, ale kohosi, kdo měl zajisté své důvody, proč zabít zavražděného, ale ne tak závažné, i když tajené, i když skryté, jako byly důvody, jež měl ten, kdo ho skutečně zabil. Candido neměl jasný po-

jem o zabití, o umírání, o smrti. Nebo přesněji: měl o tom stejný pojem jako Concetta, to znamená, představoval si to jako cestu, jako opuštění jednoho místa a odchod jinam. Přiznání, které ten člověk učinil před jeho otcem, aby dostal radu, jak se zachovat v případě, že by nevinost nevinného byla uznána a podezření karabiniérů se přeneslo na něho, zaujalo Candida v souvislosti s otázkou, jaký dojem by takové odhalení udělalo na poručíkova syna. Uložil si tudíž dobře v mysli onu rozpravu a jméno vraha. A nazítří vše do puntíku odkryl spolužákům z mateřské školy: aby se poručíkův syn dozvěděl, že jeho otec udělal botu. Poručíkův syn to stejně do puntíku naservíroval otcí: že ho ztrapňuje před spolužáky, když zatýká nevinné místo vinných.

Bylo z toho boží dopuštění. Karabiniéři přišli v hojném počtu do mateřské školky a dali si v přítomnosti ředitelky a několika učitelek od Candida všechno vyprávět. A Candido jim všechno, co vyslechl v pracovně svého otce, dopodrobna vyložil, potěšen, že se nachází mezi tolika karabiniéry, kteří mu s nemenším potěšením naslouchali.

Když vyšel z mateřské školky, jako vždy se shledal s Concettou, která na něho čekala. Byla ošklivější než jindy, protože hodně plakala a i teď pláč stěží zadržovala. Řekla mu, že jeho otec se vydal na dlouhou cestu. Candido by tu zprávu přijal s obvyklou lhostejností – jeho otec stále odjížděl: na venkov, do Palerma, do Říma –, kdyby Concetta neměla tu uplakanou tvář a nedodala větu, která se Candidovi zdála nesmyslná, ale taky děsivá. „Měl by sis,“ řekla Concetta, „uříznout jazyk.“

O otcově odjezdu se mu pak podařilo zjistit pár trochu zmatených podrobností. Zdálo se (přesně se to nikdy nedozvěděl, a ani to nechtěl vědět), že poté co karabiniéři odešli, ředitelka mateřské školky spěšně informovala advokáta Munafa o tom, co jim Candido řekl: a advokát, který pocítil, že ztroskotal jak profesionálně, tak pokud jde o pravidla, jež doposud ctil jako člověk, ukončil svůj život. Když odcházel, pokusil se pravidla, jež mu Candido bezděky naboural, znovu vrátit do hry; napsal, že si bere život, protože je unaven a nemocen: možná má rakovinu, možná nemá v pořádku nervy. Byla to ušlechtilá lež: neochránila nicméně klienta, jehož přiznání Candido odvyprávěl, před dvaceti sedmi lety vězení.

Téhož dne odvedla Concetta Candida do generálova domu. A dítě tu zůstalo až do příchodu matky; příchodu, který pro Candida znamenal začátek celého měsíce strastí, neboť matka přispěchala ve víře, že je její povinností převzít nyní syna do své péče a odvézt ho do Heleny, kde žila jako paní Hykesová.

Candidovi se ta žena, to jest jeho matka, líbila. Zdálo se mu, že se podobá oné nahé ženě na stropě, kterou měl ze všech nejradši. A potěšilo by ho (Stendhal!), kdyby mezi ní a jím, když ho brala do náručí a tiskla ho k sobě, nebyly žádné šaty. Ale odjet s ní do Ameriky, to bylo něco jiného. Chtěl zůstat s Concettou a v domě s krásně malovanými stropy. Jeho pláč a pak jeho zoufalý útěk (našli ho za městem, jak tam bloudí, otrhaný a hladový) přesvědčily matku, aby ho nechala být. Rozhodnutí, jímž se popravdě

řčeno ulevilo i jí. Ale když ho opouštřla, ve chvíli, kdy Candido chladně odpovřdal na její polibky, pošeptala otci: „Je to malý netvor.“ Což byla myšlenka, kterou generál v sobě nosil už dávno.

Leonardo Sciascia

Candido aneb Sen sněný na Sicílii

Z italského originálu *Candido, ovvero un sogno fatto in Sicilia*
vydaného nakladatelstvím Einaudi v Turíně roku 1977
přeložil a doslov napsal Jiří Pelán
Jazyková redakce Petr Janus
Jazyková korektura Linda Zachystalová
Sazba, obálka a grafická úprava JT
Vydalo nakladatelství RUBATO v Praze roku 2022
Vytiskla TISKÁRNA PROTISK, s. r. o., České Budějovice
První vydání
ISBN 978-80-87705-95-7

RUBATO
Sarajevská 8
120 00 Praha 2
www.rubato.cz
studio@rubato.cz